

Detta verk är licensierat under Creative Commons
Erkännande-ickekommersiell-inga bearbetningar 2.5
Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/>
Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

LILLA HJÄRTAT

Sällan uppmärksammar media folkbibliotekens prekär situation, dels av en marknadisering där användaren förväntas sprida rasistiska klichéer, så har biblioteken åter hamnat i

Tintindebatten verkar ha ebbat ut men om Stina Wirséns Lilla Hjärtat-böcker pågår däremot fortfarande en intensiv debatt, både på nätet och i fackpressen. Debatten är svår och insatserna är höga, där deltagarna riskerar att hamna mellan ytterligheterna "oförstående om rasism" eller censurivrare. Men det är, just på grund av detta, en viktig diskussion som inte får förenklas. Jag skulle därför vilja försöka komplicera den något utifrån tankar kring kontext och tolkning. Förutom det rent principiella är naturligtvis ämnet viktigt. Rasism är en realitet och hudfärg spelar tyvärr roll. Tvivlar någon – se *The Doll experiment* på Youtube! [1]

Diskussionen är också viktig för att den inte enbart handlar om synen på en figur. Det finns konkreta krav på fysiskt handlande, att bilden av Lilla Hjärtat försvinner och böckerna gallras från biblioteken. Biblioteken utgör ett betydelsesammanhang som är av vikt för diskussionen. Vad är ett bibliotek idag?

Folkbiblioteken har de senaste åren snabbt rört sig bort från den ursprungliga idén om folkbildning mot en mer marknadsinriktad ideologi. Honnörsord är: efterfrågan, behov och flexibilitet. Tankegångarna finner sin praktik i till exempel centraliserade bokinköp, flytande bestånd och en relativistisk syn på media; allt är lika bra. En syn som har gjort att biblioteken håller uppe statistiken genom stora inköp av deckare och thrillers, action-dvd, barnböcker med låg kvalitet och dataspel för ungdomar som går ut på att döda. I detta frodas naturligtvis stereotyper runt kön, etnicitet och sexualitet.

Ur detta ska vi alltså rensa ut en figur, Lilla Hjärtat. Det fordras en synnerligen övertygande argumentation för att, dels utifrån bibliotekens behovsstyrda ideologi, dels i jämförelse med allt det övrigt tveksamma, välja ut Wirséns böcker som det enda som inte ska få finnas. På något sätt vänder man sig med kravet på gallring till en ansvarsfull institution som, åtminstone delvis, upphört att finnas till.

Vi lever i tolkningarnas tid, menar många hermeneutiskt inriktade filosofer idag. Världen kommer till oss förmedlad, fakta finns i överflöd, men för att världen ska bli begriplig måste den tolkas. Det innebär inte en ohämmad subjektivitet; tolkningar kan vara mer eller mindre rimliga. Men när vi diskuterar Lilla Hjärtat-figuren utgår vi inte från det som går att vägas och mätas.

TAT – KONTEXT OCH TOLKNING

... situation, trängda dels av it-revolutionen, vilken tycks rycka undan själva fundamentet för deras existens. Dock, med den ganska förvirrande diskussionen om huruvida Tintin och Lilla Hjärtat ...

I somras fick vi snabbt lära oss några, för de flesta av oss, nya termer: "black face", "picaninny" och kanske även "minstrel". Det slogs snabbt fast att Lilla Hjärtat är en "black face-figur" och därmed en rasistisk stereotyp. Begreppet "black face" blev aktuellt i och med Makode Lindes omdiskuterade tårtkalas på Moderna museet. Det kan vara rimligt att associera Lilla Hjärtat till "black face", men i diskussionen finns en oförståelse av komplexiteten i ett konstverk och om att vi talar om tolkningar.

Symptomatiskt för diskussionen är Anna-Stina Takalas inlägg i *BBL* nr

10 2012. Hon skriver där att Lilla Hjärtat är ett enkelt tecken, som till exempel en trafikskylt. Därmed kan man nagla fast det till en viss betydelse. Detta är en felaktig föreställning som ligger som en matris för en stor del av debatten. Inte ens en trafikskylt har denna genomskinlighet. Den har alltid en design, en form, en stil som är historiskt bestämd. Dessutom är den beroende av kontexten. Flytta på skylten och dess betydelse förändras. Man kan också reflektera om skyltar i en stad och deras funktion att styra, påbjuda och förbjuda. Detta gäller alltså de enklaste tecknen. Än mer komplicerat blir det med konstnärliga uttryck.

Nu tror sig några funnit ett tecken som är universellt, utanför tid och rum och som kan förstås utanför sin kontext. Det är inte en bra förutsättning för diskussion och samtal. Bengt Kristensson Uggle [2] talar om "tolkningar med absoluta anspråk" och om "sanningar som inte erkänner sig själva som tolkningar."

Marcel Duchamps fontän. Foto: Wikipedia.

Någon grundligare analys av Lilla Hjärtat har inte presenterats. Närmast en sådan kommer docent John Jennings, USA.[3] Han pekar på att Lilla Hjärtats färg, helsvart, plus tecken för tjocka läppar och tofsar i håret skulle generera "black face"/"picaninny". Det ligger säkert något i vad han säger, men även han låter som om det skulle vara samma sak att hitta "rasistiskt stereotyp" som att finna arsenik i ett mordoffer. Och det finns naturligtvis en kontext och det går inte att rycka Lilla Hjärtat ur sitt sammanhang, ur den värld där hon existerar och har sina relationer till andra varelser i. Hon rör sig i en berättelse, agerar och

samspekar också mot en text. Det finns även en kontext: svensk-konstnärlig-bilderbok, som spelar in. Vad är ett rimligt användande av något karaktäristiskt och när blir det till något stereotyp? Tofsar i håret, till exempel är en vanlig frisyr på små flickor i delar av Afrika. John Jennings har även han synen att stereotyper är statiska: "Stereotyper förändras inte", hävdar han, men underminerar omedelbart sin utsaga: "Det är kontexten som avgör". Allt förändras, allt förflyktigas, endast vägs skyltens budskap och stereotypen består!

Ett tecken, som en bild, är aldrig helt entydig, inte ens i sin enklaste form. Svårigheten att bestämma en betydelse för en bild, en text tilltar när den blir mer komplex. Kontexten går inte att underskatta vid tolkningen. I en bild finns det en dialektisk spänning, som bör komma fram i tolkningen. Om Duchamps pissoar (Fontän) är det meningslöst att säga: "Detta är ett konstverk", eller: "Detta är en pissoar!" Det är det, enbart delvis, sammansmälta som utgör spän-

TEMA: CENSUR

ningen i verket.

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

Således måste vi lämna den trygga entydigheten även när det gäller Lilla Hjärtat! Det finns spår som leder mot olika håll, möjligen mot klichéartade framställningar av det "afrikanska" och det "svarta", men även mot en representation av det icke-vita på ett icke-exotiserande sätt, där kontexten är ett samhälle på väg från homogenitet till ett mer pluralistiskt och polyfont samhälle. I ett sådant samhälle kommer frågor om genus, sexualitet och etnicitet att ställas allt oftare, liksom frågor om hur vi ska leva tillsammans. I detta samhälle, där vi redan befinner oss, kommer svårigheten att tolka ställas mot dess nödvändighet.

Tolkningen är en rörelse mellan distansens kritiska blick och viljan att förstå och kunna ompröva sin förförståelse. Utan det senare momentet är det lätt att vi blir det vi kritiserar – stereotyper.

Håkan Grissler

FOTNOTER

- 1) Youtube: The Doll experiment, Dukketesten.
- 2) Krisitensson Uggla, Bengt (2004). Tolkningens metamorfoser i hermeneutikens tidsålder. I *Text och existens*. Göteborg: Daidalos
- 3) DN 2012-11-22